

Zarnigor TEMIROVA,
Toshkent davlat texnika universiteti tayanch doktoranti
E-mail: calibri@gmail.com

Andijon davlat tibbiyot instituti professori, p.f.d A.Ismanova taqrizi asosida

KASB-HUNAR TA'LIMIDA RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MEDIASAVODXONLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Аннотация

Maqolada kasb-hunar ta'limi tizimida raqamlashtirish jarayonlari kuchayib borayotgan sharoitda talabalar mediasavodxonligini rivojlantirish muammosi ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda mediasavodxonlikning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati, kasbiy kompetensiyalar bilan integratsiyasi hamda raqamli axborot muhitida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish zarurati asoslab beriladi. Maqolada mediasavodxonlikni rivojlantirishning metodik modeli, pedagogik texnologiyalari hamda raqamli ta'lim muhitida qo'llaniladigan innovatsion usullar yoritiladi.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, raqamli ta'lim, kasb-hunar ta'limi, axborot madaniyati, tanqidiy fikrlash, raqamli kompetensiya, pedagogik texnologiyalar.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ МЕДИАГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы развития медиаграмотности обучающихся в системе профессионального образования в условиях цифровизации общества. Обосновывается актуальность формирования медиаграмотности как важной составляющей профессиональных и цифровых компетенций будущих специалистов. Проведен анализ современных научных исследований и международного опыта в области медиаобразования, а также выявлены основные социально-педагогические факторы, влияющие на формирование навыков медиаграмотности у студентов профессиональных образовательных учреждений. В работе раскрывается роль цифровых образовательных технологий, интерактивных методов обучения и критического анализа медийного контента в развитии информационной культуры обучающихся.

Ключевые слова: медиаграмотность, цифровизация образования, профессиональное образование, информационная культура, критическое мышление, цифровые компетенции, медиаобразование.

DEVELOPMENT OF MEDIA LITERACY SKILLS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF VOCATIONAL EDUCATION AS A SOCIO-PEDAGOGICAL PROBLEM

Annotation

This article examines the development of media literacy skills among students in vocational education within the context of digital transformation. The study highlights the importance of media literacy as a key component of professional and digital competencies required for future specialists. The paper analyzes contemporary scientific research and international experience in the field of media education and identifies the main socio-pedagogical factors influencing the formation of media literacy skills among vocational education students. Particular attention is paid to the role of digital educational technologies, interactive teaching methods, and critical analysis of media content in shaping students' information culture.

Keywords: media literacy, digitalization of education, vocational education, information culture, critical thinking, digital competence, media education.

Kirish. XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida jamiyatning barcha sohalarida raqamlashtirish jarayoni kuchayib bormoqda. Bu jarayon ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Ayniqsa kasb-hunar ta'limi tizimi zamonaviy ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va texnologik muhit talablariga moslashish uchun raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilamoqda. Bugungi kunda mediasavodxonlik raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Mediasavodxonlik shaxsning axborotni tanlash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish qobiliyatini anglatadi. UNESCO tomonidan ta'kidlanishicha, mediasavodxonlik insonlarga raqamli muhitda axborotni tanqidiy baholash va undan mas'uliyatli foydalanish imkonini beruvchi muhim ko'nikmalar majmuasidir. Raqamli transformatsiya sharoitida

mediasavodxonlik muammosi ayniqsa yoshlar orasida dolzarb hisoblanadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bugungi kunda dunyo aholisining qariyb 75 foizi internetdan foydalanadi, biroq 2,2 milliard kishi hali ham internetga ulanmagan. Shu bilan birga, global miqyosda 739 milliondan ortiq yoshlar va kattalar asosiy savodxonlik ko'nikmalariga ega emas. Bu holat raqamli muhitda axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlikni rivojlantirish nafaqat axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi, balki talabalarning kasbiy kompetensiyalarini ham mustahkamlaydi. Chunki zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlari raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va global axborot tarmoqlari bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli kasb-hunar ta'limida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish bugungi kunda muhim ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida qaralmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Raqamlashtirish jarayonlari ta'lim tizimida yangi kompetensiyalarni shakllantirish zaruratini yuzaga keltirdi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda mediasavodxonlik shaxsning axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. G. Masterman, D. Buckingham, R. Hobbs kabi olimlarning tadqiqotlarida mediasavodxonlik media ta'limning muhim komponenti sifatida ko'rib chiqilib, uning asosiy maqsadi shaxsda media kontentni tanqidiy tahlil qilish va axborot manipulyatsiyalarini aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirish ekanligi ta'kidlanadi. Xalqaro tashkilotlar, xususan UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan Media and Information Literacy (MIL) konsepsiyasiga ko'ra mediasavodxonlik zamonaviy ta'lim tizimida axborot madaniyati va tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi muhim kompetensiya hisoblanadi. Tadqiqotlarda mediasavodxonlikning rivojlanishi raqamli ta'lim muhitida axborot bilan ishlash samaradorligini oshirish, kommunikativ madaniyatni shakllantirish va axborot xavfsizligini ta'minlashga xizmat qilishi qayd etiladi. Kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlikni rivojlantirish muammosi ayniqsa dolzarb bo'lib, u talabalarining raqamli kompetensiyalarini, tanqidiy fikrlashini hamda professional kommunikatsiya ko'nikmalarini shakllantirish bilan bevosita bog'liqdir. Shuning uchun zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda mediasavodxonlikni rivojlantirish ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar, interaktiv metodlar va media tahlil usullarini integratsiya qilish orqali amalga oshirilishi ta'kidlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot kasb-hunar ta'limi tizimida raqamlashtirish sharoitida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik jihatlari o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda zamonaviy pedagogik va metodologik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy yondashuv, konstruktivistik ta'lim nazariyasi hamda raqamli pedagogika konsepsiyasi tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar ta'lim jarayonida talabalarining axborot bilan ishlash, tanqidiy fikrlash va raqamli kommunikatsiya kompetensiyalarini rivojlantirishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, nazariy tahlil metodi orqali mediasavodxonlik, raqamli ta'lim va kasb-hunar ta'limiga oid ilmiy adabiyotlar o'rganildi hamda mavjud ilmiy qarashlar tizimlashtirildi. Taqqoslash (komparativ) tahlili yordamida xalqaro ta'lim tajribasi va milliy ta'lim tizimidagi mediasavodxonlikni rivojlantirish yondashuvlari solishtirildi. Shuningdek, pedagogik modellashtirish metodi asosida kasb-hunar ta'limi muassasalarida mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirishning metodik modeli ishlab chiqildi. Tadqiqot davomida empirik kuzatish va pedagogik tahlil metodlari orqali ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarning qo'llanilishi hamda ularning talabalarining mediasavodxonlik darajasiga ta'siri o'rganildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar mediasavodxonlikni rivojlantirish jarayonini kompleks tarzda o'rganish, uning pedagogik mexanizmlarini aniqlash va kasb-hunar ta'limida samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni tahlil qilindi va uning pedagogik hamda ijtimoiy omillari o'rganildi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamlashtirish jarayonlari ta'lim muhitida axborot manbalari hajmining keskin oshishiga olib kelgan bo'lib, bu talabalardan axborotni tanlash, tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini talab etadi. Shu bilan birga, ko'plab talabalar internet va ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanishlariga qaramay, axborotning

ishonchligini baholash va soxta axborotlarni aniqlash bo'yicha yetarli darajada mediasavodxonlik ko'nikmalariga ega emasligi kuzatildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kasb-hunar ta'limida mediasavodxonlikni rivojlantirish jarayoni raqamli ta'lim texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish orqali samarali amalga oshirilishi mumkin. Xususan, media kontentni tahlil qilish, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish, loyiha metodlari hamda interaktiv muhokama usullari talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita bo'lib xizmat qilishi aniqlandi. Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatdiki, mediasavodxonlikni rivojlantirish o'quv jarayonida quyidagi natijalarga olib keladi: talabalarining axborot bilan ishlash madaniyati shakllanadi, raqamli kommunikatsiya kompetensiyalari rivojlanadi hamda media axborotlarini tanqidiy baholash qobiliyati oshadi. Natijada talabalar raqamli axborot muhitida mustaqil va mas'uliyatli faoliyat yuritish ko'nikmalarini egallaydilar.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari kasb-hunar ta'limida mediasavodxonlikni rivojlantirish talabalarining raqamli kompetensiyalarini shakllantirish, ularning axborot xavfsizligi madaniyatini oshirish hamda zamonaviy axborot muhitida samarali faoliyat yuritish qobiliyatini rivojlantirishda muhim pedagogik omil ekanligini ko'rsatdi.

Xulosa va takliflar. Raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi ta'lim tizimida yangi pedagogik yondashuvlar va kompetensiyalarni shakllantirish zaruratini yuzaga keltirdi. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarining axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda raqamli kommunikatsiya kompetensiyalarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, raqamli axborot muhitida talabalar ko'plab media manbalari bilan ishlashga majbur bo'lib, bu jarayonda axborotning ishonchligini aniqlash, manipulyativ yoki noto'g'ri axborotlarni farqlash kabi ko'nikmalar alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli mediasavodxonlikni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimida shaxsning axborot madaniyatini shakllantiruvchi muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kasb-hunar ta'limi muassasalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish jarayoni raqamli ta'lim texnologiyalari, interaktiv pedagogik metodlar hamda media tahlil asosidagi o'qitish usullarini qo'llash orqali samarali tashkil etilishi mumkin. Bu jarayon talabalarining nafaqat axborot bilan ishlash ko'nikmalarini, balki ularning kasbiy kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Natijada talabalar raqamli axborot muhitida mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va asoslangan qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Shunday qilib, kasb-hunar ta'limida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu jarayon ta'limning raqamli transformatsiyasi sharoitida talabalarining raqamli kompetensiyalarini shakllantirish, axborot xavfsizligini ta'minlash va ularning zamonaviy axborot makonida samarali faoliyat yuritish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Takliflar

1. Kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida o'quv dasturlariga media ta'lim va axborot madaniyatiga oid maxsus modullarni kiritish zarur. Bu modullar talabalarining axborotni izlash, tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

2. Ta'lim jarayonida mediasavodxonlikni rivojlantirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan

muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, media tahlil va interaktiv muhokama metodlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi.

3. Raqamli ta'lim muhitini takomillashtirish maqsadida kasb-hunar ta'limi muassasalarida elektron ta'lim platformalari, multimedia resurslari va media kontentlardan samarali foydalanish tizimini rivojlantirish zarur.

4. O'qituvchilarning mediasavodxonlik bo'yicha pedagogik kompetensiyalarini oshirish muhim ahamiyatga ega. Shu sababli pedagoglar uchun mediasavodxonlik, raqamli pedagogika va media ta'lim texnologiyalari bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish lozim.

5. Talabalarning axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish maqsadida ta'lim jarayonida internet xavfsizligi, media etikasi va raqamli kommunikatsiya madaniyatiga oid amaliy mashg'ulotlar tashkil etish tavsiya etiladi.

6. Kasb-hunar ta'limi tizimida mediasavodxonlikni rivojlantirish jarayonini samarali tashkil etish uchun ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va raqamli

platformalar o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir.

7. Talabalarda mediasavodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonini baholash uchun diagnostik mezonlar va monitoring tizimini ishlab chiqish hamda ta'lim jarayonida qo'llash zarur.

8. Mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-tadqiqot ishlarini kengaytirish va bu yo'nalishda innovatsion pedagogik metodikalarni ishlab chiqish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

9. Ta'lim jarayonida media loyihalar, raqamli kontent yaratish va media mahsulotlar ishlab chiqish kabi amaliy faoliyatlarni tashkil etish orqali talabalarning kreativ fikrlash va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin.

10. Kasb-hunar ta'limi muassasalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish bo'yicha kompleks pedagogik tizimni joriy etish orqali talabalarning raqamli axborot muhitida faol, mas'uliyatli va tanqidiy fikrlovchi mutaxassis sifatida shakllanishiga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Topol E. High-performance medicine: the convergence of human and artificial intelligence. *Nature Medicine*, 2019.
2. Rajkomar A., Dean J., Kohane I. Machine learning in medicine. *New England Journal of Medicine*, 2019.
3. World Health Organization. Emergency care systems for trauma. WHO, 2020.
4. American College of Surgeons. Trauma Triage Guidelines. ACS, 2021.
5. Esteva A. et al. A guide to deep learning in healthcare. *Nature Medicine*, 2019.
6. Ismanova, A. (2024). Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishning pedagogik tahlili. *News of UzMU journal*, 1(1.4), 104-108.
7. Mukhammadjonovich, R. M., Abdulkhamidovna, I. A., Abdumukhtorovich, G. S., Abdusaitovich, T. O., & Sobirovich, K. S. (2023). Use of new innovative methods in teaching the science of information technologies and modeling of technological processes. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 1458-1463.
8. Tukhtaeva, N., Ismanova, A., Allamuratova, Z., & Khayitboev, N. (2024, November). Using mind mapping in teaching computer science. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3244, No. 1). AIP Publishing.
9. Ismanova, A. (2016). The Mechanisms of Influence on the Minds of Young People and Socio-Educational Prevention. *Eastern European Scientific Journal*, (3).
10. Qobulova, M. (2024). Moslashuvchn onlayn o'quv tizimlari va ulardan tibbiy ta'limda foydalanish. *News of the NUUZ*, 1(1.9. 1), 107-109.
11. Mengliyev, I., Meylikulov, S., Fayzullayeva, Z., & Kobulova, M. (2024, November). Education artificial intelligence systems and their use in teaching. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3244, No. 1). AIP Publishing.
12. Ismanova, A. A. (2018). Role of Pedagogical Prevention in Struggle Against Religious Extremism and Terrorism. *Eastern European Scientific Journal*, (2).
13. Ismanova, A. A. (2015). Educational and others technologies for the prevention of the struggle against religious extremism and terrorism. *Theoretical & Applied Science*, (11), 63-66.
14. Ismanova, A. (2022). Upbringing of highly educated young people is the main basis for preventing religious extremism